

9 בינואר 2014

לכבוד
הוועדה למלחמה בעוני
תת הוועדה לעניין דיור

באמצעות דוא"ל

הנדון: תכנית ממשלתית לצמצום העוני – תחום הדיור

במסמך שלפניכם נעמוד על הקשר שבין עוני לדיור, ונדגים בקצרה כיצד מחסור בפתרונות דיור נאותים מוביל להעמקת העוני ואינו מאפשר יציאה ממנו. אחר כך נציג את שינויי המדיניות הנדרשת בתחום הדיור כדי לסייע בצמצום את שיעורי העוני. אנו מבקשים להדגיש כי הרשימה היא חלקית ואינה כוללת את כל השינויים הנדרשים, אלא רק את אלו שאנו רואים כחסרים ביותר במסגרת עבודתנו לאורך השנים. ניירות עמדה על נושאים נוספים מטעמנו מועברים במקביל לתתי הוועדות האחרות.

מדיניות ממשלתית בתחום הדיור והעמקת העוני

הקשר בין עוני לדיור הוא ברור, אלא שקל לנו להבין יותר למה אדם החי בעוני יסבול ממצוקת דיור, ואולי גם מהיעדר דיור. הקשר בין מדיניות דיור ליצירת עוני ולהנצחת עוני פחות מובן מאליו, ונרצה להסבירו. מחקרים בנושא ועדויות של אנשים שחיים בעוני במה שקרוי שכונות עוני, מצביעים על קשר ישיר בין אפשרויות הדיור שעומדות בפני אנשים חסרי אמצעים כלכליים ובין העמקת והנצחת עוניים, בדגש גם על הדורות הבאים.

כאשר אין מדיניות של דיור בר-השגה וסבסוד דיור למשקי בית מן המעמד הבינוני והנמוך, משקי בית אלו אינם יכולים לעמוד בעלויות הדיור, והם עומדים בפני שתי ברירות נוראיות. הראשונה – שמירה בכל מחיר של הדיור במחיר ויתור על צרכים אחרים. לפי מחקרים שונים, משק בית המוציא מעל כ-30% מהכנסתו (נטו) על הוצאות הדיור (בשכירות אף פחות מכך) עושה זאת על חשבון צרכים בסיסיים שונים (מזון, בריאות, חינוך). השנייה – צמצום, בלית ברירה, של אפשרויות המחיה לסביבת מגורים שבה נמצאים רק עוד אנשים החיים בעוני, דבר שמנציח את העוני. הנצחת העוני במצבים אלו נובעת מכך שבשכונות אלו ניתנים שירותים ציבוריים ופרטיים ברמה נמוכה יותר, מה שמשליך על אפשרויות החינוך, ההתפתחות והחיים בכבוד של תושביהן, וגורם לתחושות נחיתות ותסכול.

עדויות של אנשים שחיים בעוני מאפשרות הצצה לשתי ההשפעות מרחיקות הלכת של מגורים בסביבה ענייה כלכלית וחברתית. במהלך קיץ 2010 התקיימו שלוש קבוצות מיקוד של נשים פעילות חברתיות, אשר במהלך חייהם חוו או חוות עוני ומתגוררות בירושלים ובבאר-שבע: קבוצת "הצדק איתך" בבאר שבע קבוצת פעילות במרכז למיצוי זכויות במערב ירושלים וקבוצת פעילות חרדיות בלב העיר בירושלים. הנשים התבקשו לתאר את המשמעות של חיים בעוני, את המחירים שאנשים החיים בעוני משלמים ואמרו מה לדעתן יכול לסייע לאנשים החיים בעוני הן

במישור האישי, במישור הקהילתי ובמישור של המדיניות החברתית. מיכל קרומר-נבו, רונית נירן ודורית בירן – דקלבאום, סיכמו את השיחות הללו למסמך שהופץ לקראת היום הבינלאומי למיגור העוני 2010. חלקים מהסיכום יובאו כאן כלשונם לצורך הדגמה.

אחד הנושאים שהועלו בקבוצות המיקוד הוא ש"אנשים החיים בעוני מתקשים לממש את הפוטנציאל שלהם". מה שהפריע מאוד לנשים הוא חוסר היכולת של הילדים שלהן למצות את הפוטנציאל הגלום בהם, בין היתר כי ההורים אינם יכולים לסייע לילד לרכוש ספרים, לשלם על טיולים ולהבטיח לו תמיכה והעשרה באמצעות חוגים. הנשים סיפרו על הקושי בכך שחפצים שונים וחוויות רבות שיש לאחריהם, הופכים למותרות. חלק מהנשים חששו כי אם הילדים לא לומדים לוותר על דברים הם במצב מסוכן, כי הם עלולים לחפש דרכים לא חוקיות או לא טובות כדי להשיג את המותרות הללו. אבל אם הם לומדים לוותר על מותרות, גם אז הם במצב מסוכן, כי הם לומדים לוותר על החלומות שלהם. **היעדר דיור בר-השגה ודיור מסובסד מכביד את נטל עלות הדיור, ומכיוון שדיור הוא התחום האחרון שניתן לוותר עליו, מחייב המצב משפחות רבות לקצץ בצרכים אחרים.**

מקבוצת המיקוד עלה עוד הקושי של נשים החיות בעוני במציאת דיור הולם כנושא מרכזי. "הדירות קטנות וצפופות ועלות השכירות מאוד גבוהה". קושי זה גורם לכך שאנשים החיים בעוני מתגוררים בשכונות למשפחות אחרות שהן בעלות הכנסה נמוכה. כתוצאה מכך נוצרים אזורים המזוהים עם עוני ועם מצוקה. הנשים סיפרו כי **שכונות עוני עניות בשירותים ציבוריים. מפנים בהן את האשפה לעיתים יותר רחוקות מאשר בשכונות מבוססות, כך שהן נראות פחות נעימות. יש בהן פחות גנים ציבוריים, פחות בתי ספר טובים, פחות מרכזי בילוי.** "במקום בו יש הרבה עוני נוצרת שכונה של עוני... לעומת זאת, בשכונות אחרות יש מגוון של פעילויות לילדים, אפילו במחירים מוזלים. אולם כדי לנסוע לשכונות אחרות עלות הנסיעה קשה כלכלית, בעיקר למשפחות מרובות ילדים", דיווחה אחת הנשים. לילדים יש פחות הזדמנויות לפעילות של התפתחות, לנערות ולנשים מסוכן יותר ללכת ברחוב, וכאשר התושבים רואים את השכונה מלוכלכת או מוזנחת הם מבינים מזה מה החברה חושבת עליהם. והם מתחילים להרגיש בעצמם הרגשת נחיתות".

בשכונות עניות יש בתי ספר פחות טובים. מהשיחות עלה הנושא בבירור, כי הדבר מפריע לנשים החיות בעוני. "הילד לומד בבית ספר לא טוב, והמורים לא מזהים שיש לו יכולת לימודית מעולה". או ילד עם לקות למידה שאינו מקבל סיוע בתגבור לימודי מכיוון שאין היום במערכת החינוך מענים תומכים מספיקים – "לא ניתן לאפשר לילדים לקבל חוגים או שיעורי עזר".

נושא נוסף שהעלו הנשים בשיחות הוא שהחיים בסביבת מגורים עניה מקשים על מציאת הזדמנויות עבודה. אנשים שחיים בעוני מכירים בעיקר אנשים החיים בתנאים דומים. יש לכך השפעה מיידית על הקשרים שיש להם למציאת מקומות עבודה. "רוב האנשים מוצאים עבודה בעזרת קשרים. זה נכון גם כאשר מדובר במשרות טובות מאד, כמו שאנחנו רואים עם אנשי צבא שמשתחררים מהשירות ומקבלים משרות בכירות, אבל זה נכון גם כאשר מדובר במשרות נמוכות מאד. גם כדי לקבל עבודה בניקיון, יש תחרות גדולה ואנשים בדרך כלל נעזרים בשיטה של 'חבר מביא חבר'. לאדם שחי בעוני ורוצה למצוא עבודה טובה יותר אין המעגלים החברתיים שיכולים לסייע לו בכך".

הצורך בהתייחסות רב מערכתית ובתמהיל חברתי בדיור

הפתרון לסוגיה של דחיקה לכיסי עוני מחייב התייחסות רב מערכתית, גם בשיפור תשתיות ושירותים בשכונות אלו אך גם בעידוד דיוור בתמהיל חברתי, שהוא הליך הפוך להתבדלות של אוכלוסיות מבוססות ודחיקת אוכלוסיה מוחלשת לריכוזי עוני. לכן כשמקדמים פתרונות דיוור, אין להסתפק בריכוז הפתרונות בשכונות פריפריאליות בעיר, כי הן הופכות להיות כיסי עוני, אלא יש לשאוף לשכונות המאפשרות למשקי בית עם הכנסה מגוונת להתגורר בשכונות, וליהנות במשותף ממשאבים, תשתיות ושירותים טובים יותר. הדבר מתבטא קודם כל בפתיחת אפשרויות דיוור ייעודיות לאוכלוסייה עניה בשכונות שכיום מעבר להישג ידן. יש מקום גם לחיזוק שכונות עוני, אך אסור שהדבר ייעשה על גבם של תושביהם הוותיקים ואין לדחוק אותם לשכונות עוני סמוכה (הליך המכונה ג'נטריפיקציה). על הפיתוח לאפשר להם להישאר בשכונה באמצעות פתרונות דיוור ייעודיים, המותאמים ליכולתם הכלכלית, לרבות לתושבים שאינם בעלי דירות.

להרחבה – [השלכות הג'נטריפיקציה – חוות דעת](#) (הוגשה במסגרת עתירה בעניין תנאי מכרז בשכונת עגימי ביפו)

לסיכום - כשמדברים על עוני, לא ניתן שלא לדון במדיניות דיוור. המאבק בעוני חייב לעבור דרך מערכת החינוך, והבריאות והרווחה והתעסוקה אך לא פחות מכך דרך מערכות השיכון והדיוור.

שינויי המדיניות העיקריים הנדרשים בתחום הדיוור כדי לצמצם את שיעורי העוני

לאורך זמן

להלן כמה סוגיות מרכזיות שדורשות שינויי מדיניות בתחום הדיוור, המובאות באופן תמציתי ועל קצה המזלג בלבד. נשמח להרחיב בעל-פה בפני הוועדה:

1. שיקום הדיוור הציבורי

סוגיה זו הינה אקטואלית, נוכח כוונת הממשלה להפעיל את חוק הדיוור הציבורי (זכויות רכישה) ולמכור דירות בהנחה לדיירים ותיקים אך להשתמש בכספי המכירה לצורך סיוע בשכר דירה, ולמעשה – להשלים את המעבר ממודל של דיוור ציבורי למודל של סיוע לשכירת דירה בשוק הפרטי. **אנו תומכים בהפעלת חוק הדיוור הציבורי (זכויות רכישה) וסבורים כי יש להפעילו בד בבד עם הגדלת מאגר הדיוור הציבורי והרחבת מעגל הזכאים.**

הדיוור הציבורי הינו מרכיב מהותי במתן דיוור יציב וקבוע למי שמתמודד עם עוני. למרבית האנשים המתמודדים עם עוני יש קושי רב בהתמודדות עם שוק השכירות הפרטי.

חוק זכויות הרכישה הוא חיוני לצמצום הפערים החברתיים על ידי מתן אפשרות למשקי בית מעוטי הכנסה לצבור הון בר הורשה. הסיכוי של זוג צעיר לרכוש דירה נמצא בזיקה ישירה ליכולתם של ההורים. כאשר ההורים הינם בעלי דירה גדלים סיכויי הדור הצעיר להגיע לבעלות על דירה במידה ניכרת. כלומר, פערים כלכליים וחברתיים משועתקים גם לדורות הבאים. לאור נתונים אלו, הוענקה בחוק זכות הרכישה לדיירים וגם לצאצאיהם (הדיירים הממשיכים).

יתר על כן, החוק מקדם צדק חלוקתי ותיקון עוולות עבר כנגד יוצאי מדינות אפריקה ואסיה, שעלו לישראל משנות החמישים ואילך. בחינה היסטורית שעליה מצביעה פרופ' נטע זיו הראתה, כי סיכוייהם של עולים שהגיע לישראל משנות החמישים ואילך, רובם מארצות אפריקה ואסיה, לרכוש דירה היו נמוכים משמעותית מסיכוייהם של עולים שהגיעו לישראל לפני כן, וזאת בשל שינוי מדיניות השיכון של הממשלה ושינוי מצב השוק באותן שנים. עולים אלו שוכנו על פי רוב בדיוור ציבורי באזורים מרוחקים ומעוטי תעסוקה כחלק ממדיניות פיזור האוכלוסין. שיכונים אלו היוו ריכוזי עוני שפגעו בצורה קשה בסיכויי הדיירים וצאצאיהם לשפר את מצבם הכלכלי-חברתי ותוצאות מדיניות זו ניכרות עד עצם היום הזה.

לכן, בין מטרות החוק גם התמודדות עם סיכוייהם הנחותים של צאצאי העלייה של שנות החמישים, רובם מזרחים, לקנות דירה בהשוואה לצאצאים לעולים מגלי העלייה הראשונים וגם ביחס לצאצאיהם של בני התנועה הקיבוצית והמושבים.

ר' נטע זיו, **בין שכירות לבעלות: חוק הדיור הציבורי והעברת הון בין-דורית בפרספקטיבה היסטורית**, משפט וממשל ט(2) 411, 418-419 וגם 426-428 (2006).

לכן אנו תומכים בהפעלת חוק זכויות הרכישה.

אנו ממליצים לוועדה להתנגד בתוקף לתיקון המוצע לחוק, לפיו ניתן יהיה להעביר את כספי המכירה לסיוע בשכר דירה במקום לחידוש מאגר הדירות. אנו סבורים כי יש למכור את הדירות למשפחות ותיקות ולבנות או לרכוש דירות במקומן ואף להרחיב את מאגר הדירות.

עם זאת, ברור כי כספי המכירה אין בהם די לשמור על מאגר הדיור הציבורי כדי שיוכל לתת מענה לצרכים. את הגדלת הדיור הציבורי ניתן להשיג במספר צורות נוספות. הצעת חוק שקידם שר השיכון הקודם הציעה להגדיל את המאגר על ידי חיוב מתמודדים במכרזי רשות מקרקעי ישראל להעביר 5% מהדירות שיבנו למדינה לצורך השכרתן כדיור ציבורי. אנו תומכים בהצעה זו, שגם תבטיח פיזור נכון של הדירות ולא תיצור ריכוזי עוני. ניתן בנוסף גם להגדיל את היצע הדירות על ידי רכישת דירות ושיפוצן והסבתן למגורים, או על ידי שימוש בנכסי רשות הפיתוח כדיור ציבורי במקום מכירתם למרבה במחיר.

כמו כן, אנו מציעים כי 5% מהדירות בפרויקט הדיור הלאומי (מתחמי ההשכרה) שיזמה מפלגת יש עתיד יוחזרו למדינה וישמשו דיור ציבורי. הצעה זו נכללה במקור במצעה של "יש עתיד" והיא נפקדת מהתכנית.

כמו כן, יש לאפשר הקמת דיור ציבורי מעל מבני ציבור בשטחים לצרכי ציבורי (שטחים חומים) בבעלות חברה עירונית לדיור ציבורי.

להרחבה:

[עמדת האגודה לזכויות האזרח – חוק זכויות רכישה](#)

2. סיוע בשכר דירה והסדרת שוק השכירות

המעבר לסיוע בשכר דירה חייב להיעשות בכפוף לרגולציה שתבטיח לזכאי שיוכל לממש את הסיוע ולהבטיח לו דיור יציב לאורך זמן בלי להוציא הוצאה ניכרת מהכנסתו לשכר הדירה על חשבון צרכים בסיסיים אחרים. אנו מציעים לוועדה לאמץ את התיקונים הבאים.

יש לעגן את הזכאות לסיוע בשכר דירה בחקיקה ראשית במקום בנהלים פנימיים. זאת, כדי למנוע מצב בו ניתן בנקל לשנות את תנאי הסיוע ולקצץ בתקציב בלי פיקוח של הכנסת. על הסיוע לשקף את מחירי הדיור הריאליים באזור בו מבקש הזכאי לממש את הסיוע ולהתעדכן בהתאם כדי למנוע שחיקת הסיוע.

אנו תומכים במתן עדיפות למי שזכאים לסיוע בשכר דירה, הן כתחליף לדיור ציבורי בעת המתנה לדירה, והן למי שזכאי לסיוע ואינו זכאי לדיור ציבורי, בכל פרויקט להשכרה מוסדית (במכרזים של רמ"י או של תכנית הדיור הלאומית). מתן אפשרות לקבוצה זו לממש את זכאותה בפרויקטים בהם שכירות מפוקחת תאפשר להם הזדמנות למגורים בשכירות מפוקחת ויציבה, בתנאים נאותים. כיום, רבים מהזכאים מתקשים לממש את הסיוע בשל מחירי השכירות הגבוהים ובשל היעדר רצון של משכירים פרטיים לקחת סיכונים עם קבוצה שאין לה יציבות כלכלית וכיס עמוק, או יכולת להעמיד ערבויות מספקות. קביעה זו תהיה חשובה במיוחד נוכח מדיניות הממשלה להעביר את הזכאים לדיור ציבורי לסיוע בשכר דירה.

במקרה זה הזכאי יוכל להתגורר בדיור בהישג יד כאשר הסיוע הכספי יוזל עבורו את העלות (כפל הנחות). דבר זה יאפשר גם לאוכלוסיות מעוטות הכנסה להשתלב באותן יחידות דיור המוגדרות דיור להשכרה מפוקחת. אנו מאמינים כי גם למדינה, המשקיעה סכום של מיליארד וחצי שקלים בסיוע בשכר דירה מדי שנה, עניין כי היתרונות של הסיוע יועמקו, באמצעות שילוב בין הסיוע לבין האפשרות להתגורר בפרויקט השכרה ארוכת טווח ויציבה.

יש לבטל מגבלות המונעות כליל סיוע ממי שזקוק, כמו הגבלת הזכאות ליחידים מגיל 55 ומעלה.

יש לבטל ההוראה לפיה לא ניתן לתת הסיוע למי שהייתה בבעלותו דירה או חלק מדירה משנת 1971 ולקבוע כי רק מי שבעלותו דירה בעת הגשת הבקשה. הנוהל מתנה את מתן הסיוע בהיותו של אדם "חסר דירה", כהגדרתו בנוהל, כלומר – שאין לו דירה או זכות בדירה בעת בקשת הסיוע ואף שלא הייתה לו דירה או זכות בדירה בעבר, משנת 1971. הוראה זו דרקונית ופוגעת בצורה בלתי מידתית בזכות לדיור. קיומן או היעדרן של זכויות קנייניות בדירה בעבר, וגם בהווה בנסיבות מסוימות, אינו יכול להוות מכשול סף לקבלת הסיוע, שהוא המנגנון בו פועלת המדינה לממש את הזכות לדיור, המהווה חלק מהזכות לכבוד האדם. תנאי סף כזה פוגע פגיעה בלתי מידתית בזכות לדיור.

אין חולק, כי הרכוש של אדם, לרבות זכויותיו הקנייניות בעבר או בהווה בדירה, יכולים להילקח בחשבון עת קובעים את זכאותו לסיוע, וכי על המדינה לסייע קודם למי שאין לו דירה מאשר אדם שיש לו דירה אחרת בה הוא יכול לגור. אך בשום אופן אין לשלול מאדם מחוסר דיור את הזכות לדיור באופן גורף, על פי קריטריון, שלעיתים כלל לא רלוונטי למצבו האמיתי. המבחן צריך להיות

האם יש ביכולתו הכלכלית של תא משפחתי, בשים לב להכנסתו ולרכושו, להעמיד לעצמו מקום לינה יציב וקבוע. מצבם הממשי של האדם ובני משפחתו בהווה – הוא הרלוונטיים.

לבסוף – יש להמליץ על הסדרת שוק השכירות. רבע מהמשפחות בישראל מתגוררת בשכירות. בערים הגדולות, אחוז גבוה יותר מהתושבים מתגוררים בשכירות. שוק השכירות הוא חיוני וחשוב למימוש זכותם של תושבי המדינה לדירה נאות. לשוק השכירות חשיבות חברתית מיוחדת, שכן מרבית השוכרים נמנים על העשירונים הבינוניים והנמוכים, אשר שכירת דירה הינה חלופה יחידה למגורים עבורם. המדינה משקיעה סכומי כסף נכבדים בעידוד המגורים בשכירות, לרבות 140 אלף משקי בית ששוכרים דירה בזכות סיוע ממשלתי בסך כולל של כמיליארד וחצי ש"ח לשנה.

כיום שוק השכירות אינו מוסדר והפרקטיקות הנהוגות בו אנו מאפשרות לשוכר יציבות וביטחון, ומאפשרות את פינויו ללא כל עילה או בהתראה מינימאלית.

יש להסדיר את השוק בנושאים כמו פיקדונות וערבויות, עילות פינוי ומצבים בהם ניתן לבטל חוזה שכירות לפני סיומו, זכויות וחובות השוכר והמשכיר, תיקונים והעברת זכויות.

כמו כן, מוצע להגביל את האפשרות להעלות את שכר הדירה לשוכר קיים מעבר לשיעור מסוים המשקף את עליית המדד. נושא זה חשוב במיוחד, שכן רבים ממקבלי הסיוע אינם משנים את הכנסתם. חלקם קשישים, שמתקיימים בקושי מפנסיה וקצבאות. פעמים רבות העלאת שכר הדירה אינה משקפת את מחירי הדירה או העלייה ברמת המחירים אלא את העובדה שהשוכר במצב סחיט, וחושש מעליות המעבר הגבוהות, והמשכיר מנצל זאת כדי להעלות ביעור ניכר את שכר הדירה.

להרחבה:

[הצעה לרפורמה במדיניות הסיוע לשוכרי דירות בשוק הפרטי](#)

3. דיוור בר השגה

המנגנון של דיוור בר השגה מאפשר לממשלה לייצר דיוור מוזל לזכאים במסגרת בניה חדשה פרטית, באמצעות תמריצים כגון זכויות בניה נוספות, הנחה במחיר הקרקע, הקלות שונות ומתן פטור או הנחה בהיטלים ומיסים. השימוש ברגולציה של דיוור בר השגה תופסת תאוצה במדינות רבות, כאשר מטרתה היא כפולה: להוריד את נטל עלות הדיוור עבור משקי בית בעלי הכנסה נמוכה ובינונית ולייצר תמהיל מגוון בכל שכונה, במטרה למנוע קיטוב והיווצרות ריכוזי עוני לצד שכונות לאוכלוסייה אמידה בלבד.

על הוועדה לתמוך במאמץ להסדיר בחקיקה ובמדיניות רשות מקרקעי ישראל את הכללתן של יחידות דיוור בר השגה בכל תכנית או מכרז, ולייעד חלק מהן גם למשפחות בעלות הכנסה נמוכה ובינונית-נמוכה. כיום, המדיניות היא כי הדיוור המוזל יהיה ביעור של הפחתה מסוימת ממחיר השוק, באופן שנותן מענה בעיקר למעמד בינוני-גבוה. לעמדתנו על הוועדה לתמוך בכך שהמנגנון של דיוור בר השגה יועד גם להגדלת הפתרונות המתאימים למשפחות המעמד הנמוך.

4. התמודדות עם חסרות בית

חסרות בית (homelessness) הינה תופעה דינמית, ועל פי רוב זמנית, המושפעת מגורמים רבים. המונח חסרות בית מתאר רצף מצבים בלתי ניתנים להפרדה – מלינה בתנאים בלתי הולמים למגורי אדם, דרך מגורים בלתי מובטחים או ארעיים, מגורים במקלטים לחסרי בית או מוסדות אחרים וכלה בלינה בתנאים קשים ברחוב. גורמים שונים מגבירים את הסיכון של אדם להפוך חסר בית, לרבות גורמים מבניים כגון מחסור בדיוור בהישג יד או משבר כלכלי; אירועי סיכון כגון משבר משפחתי או שחרור ממוסד; והשתייכות לקבוצות סיכון כגון צעירים ללא תמיכה משפחתית, מהגרים או אנשים המכורים לחומרים פסיכואקטיביים. מדיניות ראויה חייבת להתייחס לרצף המצבים כולו, ולתת מענה הולם, סוציאלי ובדיוור, לכל המצבים על פני הרצף.

בישראל אין מדיניות המתייחסת לרצף המצבים, והמדיניות הייעודית היחידה פונה לקבוצה מצומצמת של חסרי בית, הלנים בתנאים קשים, ובתנאי שנוספים לכך אפיונים אישיותיים מסוימים, כמו הזנחה או ניתוק ("דרי רחוב") והם מתוארים בצורה שיפוטית כמי שאינם נאבקים לשיפור מצבם. אלה מטופלים על ידי משרד הרווחה והמחלקות לדרי רחוב ברשויות המקומיות, בהתאם להוראות הקבועות בתקנון לעבודה סוציאלית (תע"ס). שאר חסרי הבית מופנים למשרד השיכון לקבלת מענה. אולם למשרד השיכון אין כל מדיניות סדורה המיועדת לסייע לחסרי בית. למשרד השיכון פתרונות דיוור הניתנים לזכאים על פי כללי זכאות כלליים, שלעיתים קרובות אינם תואמים את המציאות של חסרי הבית ואת צרכיהם. גם התיאום בין רשויות שונות, שתחום עיסוקן רלוונטי למצוקת חסר הבית, לקוי.

חלוקת האחריות בין משרד הרווחה לבין משרד השיכון היא מלאכותית. יש לרכז את הטיפול בסוגיית חסרי הבית תחת משרד אחד, שלו אחריות ברורה להתוויית המדיניות, תקציב לקיימה, ואמצעים לאכיפתה; ללא קביעה של גוף אחד שכזה, ימשיכו חסרי הבית בישראל "ליפול בין הכסאות". משרד השיכון, ולא משרד הרווחה, צריך להיות אחראי על מתן הסיוע הכולל לכלל חסרי הבית, מדיוור ועד סיוע סוציאלי. תחת אחריות משרד השיכון יש להקים גוף בין-משרדי, לקביעת מדיניות רב-מערכתית ולתיאום בין רשויות שונות. אנו ממליצים כי הביטוי "דר רחוב" יוחלף בהגדרה משפטית חדשה, ההולמת את מציאות החיים של אוכלוסייה זו – "חסר בית". על הגדרה זו לכלול רצף של תנאי מגורים, אשר הנכלל בהם יוכל לקבל מענה לצרכיו ומימוש זכויותיו במסגרת המדיניות.

בישראל כלל לא קיימת מדיניות, שמטרתה למנוע מאדם להדרדר לחסרות בית, והסיוע הממשלתי מתחיל רק לאחר שאדם הדרדר ללינה בתנאים קשים. ישראל מפגרת בעניין זה בצורה משמעותית אחרי מדינות העולם המפותח, אשר הבינו כי מניעה היא המדיניות הראויה וגם החסכונית ביותר. יש ליזום מדיניות מניעה ייעודית, ברמה הארצית, המותאמת לגורמים הישירים לחסרות בית, ושמטרתה צמצום מספר חסרי הבית.

להרחבה:

[הטיפול הלקוי בחסרי הבית – מורה נבוכים](#)

[מדיניות הטיפול בדרי רחוב \(מרכז המחקר והמידע של הכנסת\)](#)

זכותנו לחסרי וחסרות בית של הפרוס למען חסרי/ות הבית (האגודה לזכויות האזרח, עלם ומכללת ספיר)

"אין כתובת – הפרת זכויות האדם של אנשים חסרי בית" (דוח האגודה לזכויות האזרח והקליניקה למשפט ורווחה באוני' תל-אביב)

שמוליק שיינטוד, חיים בשוליים – מדיניות כלפי אנשים חסרי בית בישראל (בהזמנת האגף למחקר תכנון והכשרה במשרד הרווחה והשירותים החברתיים)

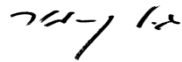
עתירת חסרי בית והאגודה לזכויות האזרח למניעת התעמרות בחסרי בית במרחב

סיכום

במסמך זה פרסנו בקיצור רב את הצעותינו לשינויי מדיניות וחקיקה בתחום הדיור. אנו מאמינים כי חובת המדינה להבטיח לכלל תושביה את הזכות לדיור ברמה נאותה היא הבסיס להגשמתן של כל זכויות האדם. **אנו תקווה כי המלצותיכם והחלטות ממשלת ישראל שיבואו בעקבותיהן יממשו זכות זו.**

נבקש להופיע בפני תת-הוועדה כדי שנוכל להציג בפירוט את עמדתנו ולהרחיב בנושאים בהם תבקש תת-הוועדה להתמקד.

בכבוד רב,

גיל גן-מור, עו"ד